

Výjezdní seminář z obchodního práva
Obchodní korporace na prahu „nového světa“
26. – 28. dubna 2013

Vlivná osoba – pojem a právní postavení

Petra Kamínková

5. ročník PF UK

Obsah

Úvod	3
1 Pojem vlivná osoba	3
2 Postavení vlivné osoby v systému podnikatelských seskupení.....	4
3 Kdo může být vlivnou osobou?	5
4 Povinnosti vlivné osoby	5
4.1 Povinnost nahradit újmu.....	5
4.2 Ručení věřitelům upadnuvší korporace.....	7
Závěr.....	9
Literatura	9

Úvod

Zákon o obchodních korporacích (dále jen „ZOK“) zavádí do českého práva nový institut vlivné osoby. Cílem této práce je zamyslet se nad legální definicí tohoto pojmu a jeho zařazení do systému úpravy podnikatelských seskupení a upozornit na některé potenciální praktické důsledky povinností, které vlivné osobě zákon ukládá.

1 Pojem vlivná osoba

Pojem vlivná osoba je legislativní zkratkou uvedenou v § 71 odst. 1 ZOK, který zní:

Každý, kdo pomocí svého vlivu v obchodní korporaci (dále jen „vlivná osoba“) rozhodujícím významným způsobem ovlivní chování obchodní korporace (dále jen „ovlivněná osoba“) k její újmě, tuto újmu nahradí, ledaže prokáže, že mohl při svém ovlivnění v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu ovlivněné osoby.

Tato definice vyvolává určité nejasnosti. Je vlivnou osobou každý, kdo má vliv v obchodní korporaci? Nebo jen ten, kdo tohoto vlivu skutečně využije a chování korporace ovlivní? Nebo, do třetice, ten, kdo ovlivní chování obchodní korporace k její újmě? Nebo snad jen ten, kdo ovlivní *rozhodujícím významným způsobem* chování obchodní korporace k její újmě?

Podle JUDr. Čecha¹ jde o každého, kdo bude mít vliv na obchodní korporaci. O rozhodující významný způsob ovlivnění musí jít v případě povinnosti nahradit vzniklou újmu, ne však u ostatních povinností, např. u povinnosti odvracet hrozící úpadek společnosti (viz dále).

Původní vládní návrh ZOK požadavek na ovlivnění *rozhodujícím významným způsobem* neobsahoval vůbec. Do zákona se dostal teprve při projednávání v Parlamentu v reakci na námitky, že navrhované vymezení je příliš široké².

Domnívám se, že je nutné dojít k závěru, že kvalita ovlivnění *rozhodujícím významným způsobem* k definici vlivné osoby patří. Jazykovým výkladem lze dojít k závěru, že vlivnou osobou je *každý, kdo pomocí svého vlivu v obchodní korporaci rozhodujícím významným způsobem ovlivní chování obchodní korporace k její újmě*. Díky umístění závorky s legislativní zkratkou doprostřed tohoto textu nelze vyloučit ani výklad, že vlivnou osobou je každý, kdo má v obchodní korporaci vliv.

V průběhu legislativního procesu projevili zákonodárci vůli zúžit vládou navrhovanou definici vlivné osoby. Proto se domnívám, že teleologický výklad tohoto ustanovení povede k spíše

¹ Čech, P. Nad několika rekodifikačními nejasnostmi. Obchodněprávní revue. 2012, č. 11-12, s. 324 - 329. (dále jen Čech (2012)).

² Pelikán, R., Pelikánová, I. Zákon o obchodních korporacích. Komentář. Před publikací (dále jen Pelikánovi), str. 157.

k první variantě vnímání tohoto ustanovení, tedy k jeho restriktivnímu pojetí, které požaduje ovlivnění rozhodujícím významným způsobem.

Druhou otázkou je, zda vliv vlivné osoby musí být dlouhodobý stav, či je možné ovlivnění jednorázové. Jazykovým výkladem lze z použití dokonavého vidu slovesa ovlivnit - ovlivní - dovodit, že je možné i jednorázové ovlivnění. S tímto výkladem nesouhlasí např. Pelikánovi. Argumentují, že zákonodárce „na řadě míst hovoří o *vlivné nebo ovládající* osobě, což by se zdálo napovídat, že měl na mysli trvalý stav, nikoliv jednorázovou situaci.“³ S koncepcí jednorázového ovlivnění podle nich nejsou kompatibilní zejména ustanovení § 76 odst. 3 a 4 (týkající se povinnosti vlivné osoby odvracet hrozící úpadek a povinnosti uvést ve smlouvě o výkonu funkce člena orgánu ovlivněné společnosti údaje o výhodách nebo odměnách spočívajících v převodu účastnických papírů vlivné osoby).

2 Postavení vlivné osoby v systému podnikatelských seskupení

Podle důvodové zprávy vychází celková koncepce podnikatelských seskupení z dvoustupňového režimu - ovlivnění a koncernu. Ovlivnění je dle důvodové zprávy chápáno jako „invazivní nástroj, tedy nástroj, jehož prostřednictvím někdo ovlivňuje jinou osobu, aniž by k tomu měl titul“. Naproti tomu „u koncernu takový titul existuje, a tedy se limitují případné následky“.

V rozporu s dvoustupňovým pojetím podnikatelských seskupení prezentovaným v důvodové zprávě rozlišuje doc. Havel⁴ stupně tři, a sice o ovlivnění, ovládání a koncern. Tomuto pojetí odpovídá i terminologie ZOK, který rozlišuje osobu vlivnou, ovládající a řídící. Každému z těchto typů osob pak ukládá různé povinnosti. Domnívám se, že je skutečně vhodné rozlišovat tři kategorie osob, a to přes to, že je podle mého názoru poněkud nepřesné označovat vztah mezi osobou, která jednorázově ovlivní chování společnosti, a touto společností za podnikatelské seskupení. Termín seskupení vyvolává představu určité trvalosti, která ve vztahu vlivné osoby a společnosti absentuje.

Podle autorů rekodifikace⁵ jsou koncern i ovládání vždy současně ovlivněním.

³ Pelikánovi, str. 171.

⁴ Havel, B. Koncernové právo v návrhu zákona o obchodních korporacích. EPRAVO.CZ magazín, červen 2011. (dále jen Havel (2011)).

⁵ Bezouška, P., Eliáš, K., Havel, B.: Průvodce NOZ a ZOK - modul systému ASPI. K termínu ovlivnění.

3 Kdo může být vlivnou osobou?

Pojem vlivné osoby je v §71 odst. 1 ZOK koncipován velmi široce. Pojem *každý* omezuje §71 odst. 5, který vyjímá z působnosti odst. 1 jednání členů orgánů ovlivněné osoby a jejího prokuristu. Je tomu tak proto, že odpovědnost těchto osob je upravena zvláštním, přísnějším způsobem.

Formulace odst. 5 však není úplně šťastná, jelikož členy orgánu (valné hromady) ovlivněné společnosti jsou jistě i společníci, na něž by typicky mělo ustanovení o odpovědnosti vlivné osoby dopadnout. Členem orgánů společnosti naopak nemusí být jednatel, který může být sám orgánem. Ten by však z podstaty věci měl odpovídat podle jiných ustanovení zákona stejně jako členové orgánů obchodní korporace.

Vedle společníků mohou být podle mého názoru vlivnou osobou i osoby vykonávající svůj vliv na základě smlouvy, např. úvěrující banka⁶, či osoby bez jakéhokoli formálního vztahu ke společnosti. Zákon postihuje v §71 odst. 4 i výkon vlivu prostřednictvím jiných osob. Vlivnou osobou by tak mohla být např. manželka jednatele, jež ovlivní chování společnosti nepřímo prostřednictvím svého manžela⁷.

4 Povinnosti vlivné osoby

4.1 Povinnost nahradit újmu

ZOK ukládá vlivné osobě povinnost nahradit újmu, kterou svým ovlivněním způsobí. Nestačí přitom jakékoli ovlivnění, musí se jednat o ovlivnění rozhodujícím významným způsobem. Spojení přídavných jmen rozhodující a významný vyvolává pochybnosti o požadované intenzitě ovlivnění. Zatímco *rozhodující* je vliv, který je typický pro vztah mezi ovládající a ovládanou osobou, *významný* je z hlediska jazykového vliv menší intenzity. Podle Pelikánových je třeba vykládat toto spojení jako *velmi významné* ovlivnění, které leží na půli cesty mezi významným a rozhodujícím. Tomu odpovídá i třístupňová koncepce podnikatelských seskupení prezentovaná doc. Havlem, kde ovlivnění představuje „nejjednodušší stupeň podnikatelského seskupení“.

Větší jistotu ohledně toho, které ovlivnění je možné považovat za významné, velmi významné či rozhodující významné však přinese judikatura. Pelikánovi navrhuji nastavit laťku pro velmi významné ovlivnění vysoko s ohledem na důsledky, které zákon s postavením vlivné osoby spojuje. Kromě ovládání by tak mezi velmi významné ovlivnění zahrnuli možnost dané osoby nějaké rozhodnutí zablokovat, či nanejvýš ještě situaci, kdy má možnost spolu s nějakou další

⁶ K možnosti uplatnění odpovědnosti financující banky dle současného §66 odst. 6 viz např. Žižlavský, M. Protržení firemního závoje - odpovědnost společníků za protahování krizové situace a opožděné podání insolvenčního návrhu. Ad Notam, 2012, č. 2, s. 3.

⁷ Toto ustanovení tak navazuje na §66c obchodního zákoníku (zákon č. 513/1991 Sb.).

osobou prosadit svůj zájem (například u tří rovnocenných společníků ve společnosti). V žádném případě by odpovědnost nedovozovali z nečinnosti.

Nesplní-li vlivná osoba svou povinnost uhradit *způsobenou újmu nejpozději do konce účetního období, v němž újma vznikla, nebo v jiné dohodnuté přiměřené lhůtě, nahradí i újmu, která v této souvislosti vznikla společníkům ovlivněné osoby*⁸.

Vlivná osoba navíc *ručí věřitelům ovlivněné osoby za splnění těch dluhů, které jim ovlivněná osoba nemůže v důsledku ovlivnění zcela nebo zčásti splnit*⁹.

Vlivná osoba se své odpovědnosti může zprostit v případě, že prokáže, že *mohla při svém ovlivnění v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu ovlivněné osoby*. Odpovědnost se tak podle doc. Havla zavádí pouze pro „kvalifikované, nerozumné a škodlivé ovlivnění“.¹⁰ Tato koncepce vychází, jak již bylo uvedeno výše, z premisy, že ovlivnění vlivnou osobou je jevem nežádoucím již ze své podstaty. Toto pojetí přijímají i Pelikánovi, kdy o vlivné osobě mluví jako o „škůdci“ který odpovídá za „chování nedovolené“¹¹.

Upřednostnit zájmy podnikatelského seskupení před zájmy společnosti je tak možné pouze v rámci koncernu (§ 72 odst. 1 ZOK), a to za splnění následujících podmínek:

1) Existence koncernu

Koncern tvoří jedna nebo více osob podrobených jednotnému řízení (§ 79 odst. 1 ZOK), přičemž jednotným řízením je vliv řídící osoby na činnost řízené osoby *za účelem dlouhodobého prosazování koncernových zájmů v rámci jednotné politiky koncernu koordinaci a koncepční řízení alespoň jedné z významných složek nebo činností* v rámci podnikání koncernu (§ 79 odst. 2 ZOK).

2) Zveřejnění existence koncernu

Zproštění povinnosti hradit újmu se neuplatní, pokud členové koncernu jeho existenci bez zbytečného odkladu neuveřejní na svých internetových stránkách (§ 79 odst. 3 ZOK).

⁸ § 71 odst. 2 ZOK.

⁹ § 71 odst. 3 ZOK.

¹⁰ Havel (2011), str. 50.

¹¹ Pelikánovi, str. 159.

3) Zájem řídící osoby nebo jiného člena koncernu

Újma musí vzniknout v zájmu řídící osoby nebo jiné osoby, se kterou tvoří koncern (§ 72 odst. 1 ZOK). Podle Pelikánových je třeba vykládat toto ustanovení restriktivně v tom smyslu, že se musí jednat vždy o zájem koncernový, nikoliv např. o soukromý zájem řídící osoby - jediného akcionáře.

4) Vyrovnání újmy v rámci koncernu

Újma musí být vyrovnána v přiměřené době přiměřeným protiplněním nebo jinými prokazatelnými výhodami plynoucími z členství v koncernu. Podle důvodové zprávy se předpokládá jakékoliv vyrovnání výhod a nevýhod, nikoliv tedy pouze finanční sanace (ale také např. lepší dodavatelské podmínky pro intra-koncernové vztahy apod.).

Ovlivňování společností v rámci podnikatelských seskupení k jejich újmě je tedy obecně chováním nedovoleným. Zákon ho umožňuje pouze za splnění určitých podmínek, přičemž v praxi důležitá bude především podmínka uveřejnění existence koncernu a prokázání existence jednotné politiky koncernu. Členové takového seskupení, v jehož rámci nepodléhá žádná z významných složek nebo činností v rámci podnikání koncernu jednotnému řízení, se nebudou moci navzájem ovlivňovat. Pokud tak učiní, budou nuceni vzniklou újmu neprodleně nahradit.

Otázkou je, jak přísné budou požadavky na prokázání existence jednotné politiky koncernu. Lze si jistě představit např. ujednání dvou sesterských společností, které si navzájem poskytnou určité výhody v zájmu seskupení, a to přesto, že jde pouze o jednorázovou domluvu, která netvoří součást exaktně definované jednotné politiky koncernu. Minoritní akcionáři těchto společností budou moci poukázat na neexistenci jednotného vedení a požadovat uhrazení vzniklé újmy. Je otázkou, zda výhoda poskytnutá sesterskou společností bude považována za úhradu újmy. Je možné argumentovat, že nikoliv, jelikož nefinanční vyrovnání je vyhrazeno právě jen koncernu. V takové situaci by bylo znemožněno oboustranně výhodné uspořádání.

Na druhou stranu je pochopitelné, že zákonodárce vyžaduje jednotné řízení jakožto záruku skutečného vyrovnání újmy, zvláště pokud má k vyrovnání dojít v delším časovém horizontu.

4.2 Ručení věřitelům upadnuvší korporace

Kromě povinnosti nahradit vzniklou újmu spojuje ZOK s postavením vlivné osoby některé další důsledky, týkající se například uplatnění pravidel o střetu zájmů, vyloučení z výkonu funkce či ručení věřitelům při úpadku společnosti. Právě otázka ručení věřitelům při úpadku společnosti vyvolává mnoho otázek.

Problematickým ustanovením je § 76 odst. 3 ZOK, podle nějž se pravidla ručení členů orgánů při úpadku obchodní korporace (§ 68 ZOK) použijí obdobně na vlivnou nebo ovládající osobu.

Podmínky vzniku ručení podle § 68 jsou přitom následující:

- 1) úpadek společnosti
- 2) člen nebo bývalý člen statutárního orgánu obchodní korporace věděli nebo měli a mohli vědět, že je obchodní korporace v hrozícím úpadku a
- 3) v rozporu s péčí řádného hospodáře neučinili za účelem jeho odvrácení vše potřebné a rozumně předpokladatelné.

Není jasné, jakým způsobem může výše uvedené podmínky naplnit vlivná osoba, které povinnost péče řádného hospodáře nenáleží. Má snad vlivná osoba povinnost aktivně odvracet hrozící úpadek společnosti? Takový závěr by, zvláště v případě přijetí široké definice vlivné osoby jako každé osoby, která má vliv ve společnosti, vedl k prolomení majetkové samostatnosti kapitálové společnosti v případě jejího úpadku.

Pelikánovi dovozují¹², že ZOK skutečně požaduje po vlivné osobě aktivní chování k odvrácení úpadku. Standard péče řádného hospodáře však navrhuje nahradit požadavkem poctivosti ve smyslu § 6 odst. 1 NOZ. Pro tento posun je podle nich klíčový požadavek učinit vše „rozumně předpokladatelné“, přičemž u vlivné osoby lze rozumně přepokládat právě to, že bude „jednat v právním styku poctivě“.

Podle JUDr. Čecha (který vychází z širokého pojetí vlivné osoby jako každého, kdo má vliv na obchodní korporaci) není možné vlivné osobě „ukládat péči řádného hospodáře vůči společnosti a povinnost aktivně od společnosti odvracet úpadek“¹³. Takový výklad výše uvedených ustanovení by „přinesl revoluci v pojetí majetkové samostatnosti kapitálové společnosti i v právní praxi“, kterou předkladatelé ani zákonodárci nesledovali. Přesto je podle něj při striktním výkladu možné povinnost péče řádného hospodáře dovodit, přičemž tato možnost bude pravděpodobně předmětem mnoha soudních sporů.

Doc. Havel ve své odpovědi¹⁴ na článek JUDr. Čecha souhlasí s tím, že zákon neukládá vlivné ani ovládající osobě péči řádného hospodáře, „a protože ji nemají, těžko mohou splnit podmínku odstavce 1 písm. b) jinak aplikovatelného § 68 ZOK.“ Přesto nesouhlasí s tím, že by se § 68 na vlivnou osobu uplatnit neměl. Logika vztažení tohoto pravidla na vlivnou osobu vychází podle doc. Havla ze „zkušenosti o možném funkčním přenosu fiduciárních povinností na vlivnou nebo ovládající osobu judikaturou.“ Soudy si tak „vždy budou muset položit předběžnou otázku, zda došlo k porušení péče řádného hospodáře, tedy zda ji škůdce měl a mohl mít, nebo zda např. nedošlo k tomu, že péči řádného hospodáře konkrétní člen orgánu porušil pod faktickým vlivem ovládající osoby (de facto director).“ Povinnost vlivné osoby jednat s péčí řádného hospodáře a aktivně od společnosti odvracet úpadek tak doc. Havel nevylučuje, přičemž její dovození v konkrétních případech nechává na uvážení soudů.

¹² Pelikánovi, str. 171.

¹³ Čech (2012), str. 329.

¹⁴ Havel, B. O kogentnosti, vypořádání újmy a ručení vlivné osoby ve světle nového soukromého práva. Obchodněprávní revue, 2013, č. 1, s. 13.

Závěr

Nově zavedený institut vlivné osoby vyvolává řadu otázek a nejasností. Mezi ty důležité patří například otázka definice vlivné osoby, jejího postavení v rámci úpravy podnikatelských seskupení a její povinnosti odvracet úpadek od společnosti. Tato práce předkládá více otázek než odpovědí, doufám však, že bude dobrým základem pro diskuzi nad těmito tématy na výjezdním semináři katedry obchodního práva.

Literatura

Bezouška, P., Eliáš, K., Havel, B.: Průvodce NOZ a ZOK - modul systému ASPI.

Čech, P., Černá, S. Ke způsobům prosazování rozhodujícího vlivu v ovládané akciové společnosti, jeho podmínkám a důsledkům. Obchodněprávní revue, 2009, č. 1, s. 10.

Čech, P. Nad několika rekodifikačními nejasnostmi. Obchodněprávní revue, 2012, č. 11-12, s. 324 - 329.

Havel, B. Koncernové právo v návrhu zákona o obchodních korporacích. EPRAVO.CZ magazín, červen 2011.

Havel, B. O kogentnosti, vypořádání újmy a ručení vlivné osoby ve světle nového soukromého práva. Obchodněprávní revue, 2013, č. 1, s. 13.

Pelikán, R., Pelikánová, I. Zákon o obchodních korporacích. Komentář. Před publikací.

Žižlavský, M. Protržení firemního závoje - odpovědnost společníků za protahování krizové situace a opožděné podání insolvenčního návrhu. Ad Notam, 2012, č. 2, s. 3.